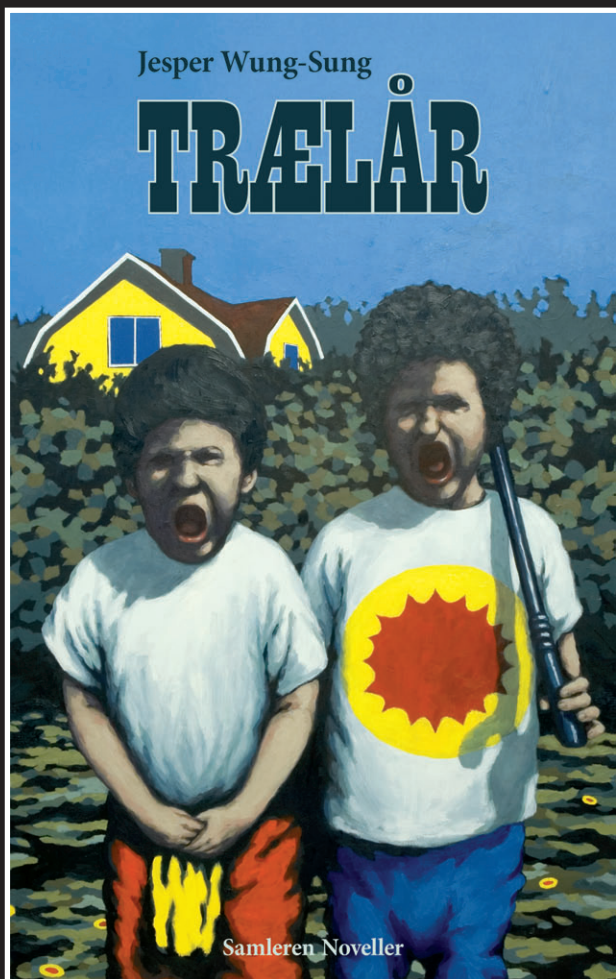

LITTERATURGUIDE

til Jesper Wung-Sungs

Trælår

MARTIN BLOK JOHANSEN
OG ANETTE ØSTER

Litteraturliste til Jesper Wung-Sungs novellesamling *Trælår*

© Martin Blok Johansen og Anette Øster og Høst&Søn / ROSINANTE&CO,

København 2010

1. udgave, 1. oplag, 2010

Omslagsdesign: ADCO:DESIGN med maleri af Marie Bancks

Grafisk tilrettelæggelse og omslagsdesign: Mette Plesner

Produktion: Narayana Press, Gylling

Printed in Denmark 2010

Høst&Søn er et forlag i ROSINANTE&CO

Købmagergade 62, 4. | Postboks 2252 | DK-1019 København K

www.rosinante-co.dk | www.hoest.dk

Indhold

- 4** Jesper Wung-Sung
- 4** *Trælår*
- 5** Litteraturlisten
- 6** Novellekarakteristika
- 8** Teksterne
- 11** *Elevopgaver*
- 12** Gerard Genettes tekstualiteter
- 24** *Trælår* i undervisningen
- 24** *Elevopgaver*

Jesper Wung-Sung

Jesper Wung-Sung er født den 23. maj 1971 på Ærø. Han debuterede i 1998 med novellesamlingen *To ryk og en aflevering*, som han modtog BogForums Debutantpris for. Wung-Sungs første roman, *Kender du ikke akkusativ*, udkom i 1999, og i 2000 fulgte novellesamlingen *Og havet klapper*. Siden er det blevet til en række bøger for både børn, unge og voksne. Senest er udkommet ungdomsromanen *Kopierne* (2010). I 2000 modtog Jesper Wung-Sung Statens Kunstfonds treårige arbejdslegat. Jesper Wung-Sung har studeret engelsk og dansk på Københavns Universitet.

Trælår

Trælår er fra 2009, og det er Jesper Wung-Sungs fjerde novellesamling. Samlingens 20 noveller omhandler alle opvækst og ungdom. Fra den lille dreng alene hjemme til den rygsækjæsende teenager. Den første forelskelse og den første bajer. De handler om den første kærestesorg og de første tømmermænd. De er skrevet i en slags realisme, som man måske kunne kalde grotesk realisme forstået på den måde, at de er holdt inden for et genkendeligt miljø, men de ting, der sker i dette genkendelige miljø er groteske (med grænsegenre som fx det absurde og det surrealistiske). Novellerne er præget af den konkurrerende, næsten krigeriske omgangsform, der til tider præger drengeuniverser. Kun to – ”Cille og Bjake” og ”Hunni” – ud af de 20 noveller har pigefortællere. Det er drengeliv og drengidentitetens særlige problematikker, der er i fokus. Der er i samlingen flere eksempler på, at noget der starter som leg og uskyldige drengestreg, ender fatalt ved at køre helt af sporet. Flere af novellerne balancerer således netop mellem den realistiske og

den groteske fortælling. *Trælår* centrerer sig på mange måder om ondskabsfuldheden som tema: ondskabsfuldhed i form af fornægtelse, mobning, had, vold og ydmygelse.

Litteraturguiden

Med udgangspunkt i Jesper Wung-Sungs novellesamling *Trælår* (2009) og i Gerard Genettes teori om transtekstualiteter er målet med denne litteraturguide at give eleverne indsigt i skønlitteraturens egenart, udvikle deres litteraturanalytiske færdigheder og give en indføring i en svær, men meget relevant litteraturteoretisk tilgang til litteratur. Eksemplerne hentes i Wung-Sungs samling, men teorien såvel som elevopgaverne kan overføres på andre noveller. Det er vores forestilling og håb, at litteraturguiden kan anvendes i både grundskolen og på de gymnasiale uddannelser, der arbejder med litteraturanalyse.

Flere af novellerne i *Trælår* er meget komplekse. Da de har mange fortolkningslag, tvinges eleverne til at stoppe op og reflektere over det læste. Læsningen af novellerne i *Trælår* vil udfordre deres genreforventninger. Og det vil i arbejdet med dem være oplagt at tale om litterære virkemidler som fx intertekstualitet og metafiktion, metaforer og sammenligninger. Novellerne indeholder flere træk, der er karakteristiske for novellen som genre, men de bryder også med genren, idet flere af dem ikke fremstår som afrundede, episodiske fortællinger, men som korte udsnit fra et liv, en episode eller lignende. Nogle af novellerne fremstår fragmentariske og stiller flere spørgsmål, end de giver svar. Novellerne i *Trælår* indskrives i en realistisk tradition, men med flere paralleller til det groteske, hvor det groteske forstås som en blanding af det unaturlige, det fantastiske og det dæmoniske. Den groteske realisme kom-

mer i *Trælår* til udtryk som fx mærkelige, makabre og bizarre hændelser i ganske almindelige hverdagsmiljøer.

Guiden er et oplæg til en mulig indgangsvinkel i arbejdet med novellerne i *Trælår*. Der vil løbende være elevopgaver, som understøtter den anvendte teori. Så i stedet for at teorien belyser novellerne, er novellerne her tænkt til belysning af teorien. Det vil sige, at litteraturguiden lige så meget er en introduktion til Gerard Genettes transtekstualitetsteori, som den er en introduktion til Wung-Sungs *Trælår*.

Gerard Genettes teori er svær. Det betyder, at man ikke umiddelbart får noget foræret med denne litteraturguide. Der er stadigvæk hårdt arbejde forude. Til gengæld får man en fortrinlig og anderledes åbning af litteraturen. Et blik på litteraturen, som man ellers ikke havde fået. Genettes teori viser først og fremmest, hvordan tekster altid er skrevet oven på andre tekster. Ved at arbejde litteraturanalytisk med en tilgang, der er inspireret af Genettes teorier, bliver eleverne således mindet om, at al litteratur står i forhold til anden litteratur. Men pointen kan udvides. Det er ikke blot de skønlitterære tekster, der låner og stjæler fra, parodierer og karikerer, alluderer og efterligner andre tekster. Det gør alle de medier, eleverne arbejder med i danskundervisningen: film, computerspil, musikvideoer, reklamer og så videre. På den måde er et indblik i Genettes teoretiske univers hele arbejdet værd.

Novellekarakteristika

Ordet 'novelle' kommer af det italienske *novella*, der betyder nyhed. Novellen kan siges at være opstået med Giovanni Boccaccios udvalg af prosafortællinger i *Decameron*, der udkom i perioden 1349-1351. Novellen som genre er karakteriseret ved

at være en kort prosafortælling, der fortæller én historie, og den begynder ofte *in medias res*. Den er stramt opbygget og har i modsætning til fx romanen et enstrengt forløb, hvor selve handlingen er opbygget, så den kulminerer i et skæbnesvangert øjeblik, der fremkommer med stor pludselighed og overraskelse. Novellen behandler et lille udsnit af menneskets verden, et delproblem, og det er ofte en enkelt begivenhed, der udløser og determinerer handlingens videre faser: en enkelt, karakteristisk situation eller begivenhed, der munder ud i en overraskende, men ikke ulogisk slutning. Temaet i novellen vil ofte være det åbenbare over for det hemmelighedsfulde, og det vil ofte tage udgangspunkt i, at noget nyt udfordrer noget bestående. På grund af novellens længde har den ikke plads til dybere psykologiske udredninger eller parallelforløb, og der fortælles således om en afsluttet episode inden for et begrænset tidsrum. Der er ofte få personer repræsenteret i novellen, og disse personer har karakter af typer, hvor vi kun får det at vide om dem, der er nødvendigt for handlingen. Handlingen i novellen centrerer sig ofte om menneskets afmægtighed over for de situationer, som det løber ind i, og den vil ofte pointere, at det utilladelige ikke ophører med at eksistere, blot fordi det forbydes. I dansk litteratur findes en omfattende novelletradition, der tæller klassiske og kanoniserede forfattere som fx St. St. Blicher, Meir Aron Goldschmidt, J.P. Jacobsen, Herman Bang, H.C. Branner, Johannes V. Jensen, Karen Blixen, Martin A. Hansen, Klaus Rifbjerg, Anders Bodelsen, Christian Kampmann, Dorrit Willumsen, Peter Seeberg og nyere forfattere som fx Helle Helle, Christina Hesselholdt, Katrine Marie Guldager, Naja Maria Aidt og Jan Sonnergaard.

Teksterne

Novellerne i *Trælår* indledes meget forskelligt, men fælles for dem alle er, at de starter midt i handlingen uden nogen egentlig introduktion til personer, miljø etc. "Blære Christoffers dødsdømte Champione-racercykel" indledes fx med en lang remse af ting: "Sandras *Hallo Kitty*-pennalhus. / Rasmus' *Manchester United*-hue. Esbens *Select*-fodbold. Vickis *Dolce & Gabbana*-handsker. Mikes Nokia-mobil. / Bjørns *Nintendo*-spil. Daniellas *Mulberry*-taske." Ting, om hvilket det i andet afsnit fortælles: "Alle hører de til i de henrettedes rækker. Alle er de nu krabbeæde. Fanget, dømt og henrettet af *Bøddelbrødrene*." (s. 7). "At gøre sit bedste slår ingen mand af hesten" indledes: "De havde begravet Vorte-Morten i haven. / Selvfølgelig havde de ikke begravet Vorte-Morten i haven. Ikke hele Vorte-Morten, hans hoved stak op af græsplænen. Dog havde det vist sig nødvendigt at proppe hans mund til. For at sætte en stopper for råbene. Brølene. Skrigeriet." (s. 19). En indledning, der som den foregående peger på mange af novellernes groteske dimensioner. Fælles for indledningerne i *Trælår* er, at de præsenterer omdrejningspunktet for det følgende. Scenen sættes som fx i "Dallas": "Købmanden har et lagerrum til tomme kasser, og købmanden har en hængelås. Når købmanden lukker forretningen, låser han lagerrummet til tomme kasser med hængelåsen. Indtil da er det byens korteste vej til penge." (s. 33). Eller som i "Bang": "Efter sin første uge i gymnasiet tvang min kæreste mig til at læse et digt; efter sin anden uge, syntes hun, at vi skulle holde en pause." (s. 195), hvor den igangsættende begivenhed sætter handlingen gang. Bruddet får Martin til at søge job og tage en masse vagter, hvilket i sidste ende fører ham til Olivia. Novellerne tager alle udgangspunkt i en konkret begivenhed eller tankerække. Selv om de fleste afrundes, er det ikke

dem alle, der ender med en forløsning. "Ensom Planet" ender eksempelvis med en ny begyndelse, idet den slutter: "Jeg skulle da ikke hjem. Min rejse var lige begyndt." (s. 86).

Som allerede omtalt fremstår flere af novellerne fragmentariske og mere som udsnit end som en egentlig afsluttet episode. Og mange af dem er groteske, eksempelvis "Blære Christoffers dødsdømte Champione-racercykel", hvor Bøddelbrødrene personificerer deres fjenders kæreste eje, nedbryder det og ofrer det til krabberne. Et andet eksempel på en grotesk novelle er "Ædepigen", hvor Asgers plejesøster, Nina, æder alt, hvad hun får i hånden. Hvad der starter som en uskyldig leg, da hun spiser en karamel med papir, ender som en attraktion, hvor drenge udfordrer Nina, der spiser alt fra en blyantspids til kondomer fyldt med barberskum og en toiletbørste med et kondom som hårnet. Det groteske består ikke alene i Ninas ukritiske appetit, men også i konstateringen: "At hun var nok dårligere end hidtil antaget". Novellen slutter: "Straffen bestod i at nikke, når ordene prikkede små & sløve mod nakken. / Jeg var både lettet & ikke lettet: Vi ville overleve. / Det lå i luften, at pigen ikke var som piger flest. At hun nok var dårligere end hidtil antaget. Hun var et andet sted nu & vi var her. Ikke ældre eller kvikkere end drenge flest. / Der havde stået en skål med fyldte chokolader midt på bordet under mødet. Nu lod viceinspektøren den gå rundt. Vi fik lov til at tage et stykke. Bagefter foldede vi det gyldne sølvpapir til små kugler, vi lagde på bordet foran os" (s. 182).

Novellerne har alle en stram komposition og er sparsomme med informationer. Der er kun få personkarakteristikker, miljøbeskrivelser m.m. En undtagelse er bl.a. "Krigerne", hvor beskrivelser og stemning forekommer af større betydning end en egentlig handling. Wung-Sung bryder i de fleste af novellerne med novellegenrens karakteristika, idet de fremstår mere som

stemningsbilleder, som fragmentariske udsnit og sproglige øvelser end egentlige handlingsforløb. Dette er særlig udtalt i "Krigerne", hvor handlingen aldrig rigtig kommer i gang. Som flere af de øvrige noveller tager den udgangspunkt i noget velkendt, her legen røver og soldater. Den ydre alvidende fortæller går ind i legen. Novellen indledes: "- Måske har de taget nogen til fange? / - Hvem? / - Den langsomste. / Nej. Dem eller os? / - Måske en hver. En som de er i gang med at torturere for at få de nødvendige infa- ... de nødvendige infuma .. / De nødvendige *informationer*." (s. 183). En indledning, der siden bliver udgangspunkt for drengenes snak om, hvorvidt de vil kunne modstå tortur. Vi er i legen, men med små bemærkninger fastholdes virkeligheden: "De to drenge kiggede hen ad den solbeskinnede vej, utålmodige, men samtidig lettede over, at det ikke var lige *nu*, det hele gik løs med kamp og krokodilletænder. Den lille bøjede sig ned og bandt sine snørebånd. Dobbeltknode." (s. 185). "Bandt sine snørebånd. Dobbeltknode" er bindeleddet til virkeligheden. Det samme er beskrivelsen af villavejen: "De to krigere glandede op og ned ad vejen. Den var lutter fortov, grønne hække, kridhvide havelåger og flagstænger. En hvid kat luntede ud på vejen, stoppede op og tilkastede drengene et dovent blik, inden den fortsatte sin gang over den lune asfalt, sænkede hovedet og forsvandt ind i en have. Ikke en sjæl var at se. Hvem skulle dog tro, at dette fredelige, idylliske villakvarter hvert øjeblik kunne blive forvandlet til et helvede af bål og brand, til en brølende slagmark for en brutal og blodig bande-krig." (s. 183).

Novellen er også et billede på forfatterens glæde ved sproget og legen med samme. I novellen gradbøjes flere navneord med den følge, at ordet ændrer betydning og flere bliver betydningsløse som fx krigest. Krig, krigere, krigest. Et andet eksempel er, da solen bliver til farven sort: sol, sortere, sortest. Der er

også eksempler på helt almindelige bøjninger som lang, længe, længst. Og "Det var helt vildt. Vild, vildere, vildest." (s. 192). Udover at lege og eksperimentere med sproget er der i novellerne flere eksempler på brug af sammenligning. Som fx denne fra "At gøre sit bedste slår ingen mand af hesten": "Pip! Pip! Pip! Jacob stoppede tre sammenkrøllede chipsposer ind i munden på Vorte-Morten, der spærrede øjnene op og rokkede med hovedet, som om han var en spillemaskine på nippet til at sprøjte mønter ud." (s. 20-21). En atypisk sammenligning, men en sammenligning, som understreger novellens groteske og humoristiske dimension, samtidig med at det er en sammenligning, der vil være genkendelig for læseren.

Eleveopgaver

- Find eksempler på leg med sproget. Hvad gør sproglegen ved teksten? Og hvad gør den ved forståelsen af teksten?
- Find eksempler på sammenligninger.
- Find eksempler på atypiske sammenligninger. Hvad gør de atypiske sammenligninger ved forståelsen af teksten?
- Find eksempler, hvor Wung-Sung bryder med novellen. Hvordan kan man se, at han bryder med novellen? Hvad gør bruddet ved forståelsen af teksten?

Gerard Genettes tekstualiteter

Gerard Genette er fransk litteraturkritiker og professor på eliteuniversitetet Sorbonne i Paris. Han arbejder inden for den gren af litteraturvidenskaben, der hedder narratologi, hvor andre prominente navne er Roland Barthes og Claude Lévi-Strauss; inden for det børnelitterære felt fx Maria Nikolajeva (se evt.

Børnebogens byggeklodser, 2008).

Genette udgiver i 1982 *Palimpsestes – La littérature au second degree*. Titlen på værket, *Palimpsestes*, henviser til en term inden for håndskriftsforskningen, hvor fx et pergament bliver genbrugt forstået på den måde, at en tidligere tekst bliver skrabet væk, og pergamentet bliver overskrevet med en ny tekst. Idéen med at inddrage betegnelsen i litteraturforskningen har karakter af metafor. Hvis man kratter i en tekst, vil der altid være en anden tekst nedenunder.

I *Palimpsestes* introducerer Genette teorien om transtekstualitet. Med transtekstualitet mener Genette tekstualitet på tværs af tekster, og han opregner i alt fem af sådanne transtekstualiteter: intertekstualitet, paratekstualitet, metatekstualitet, arketekstualitet og hypertekstualitet.

De fem tekstualiteter vil blive beskrevet i det følgende.

Intertekstualitet

Det er den fransk-bulgarske lingvistikprofessor Julie Kristeva, der anvender begrebet intertekstualitet første gang. Det gør hun i *Ordet, dialogen og romanen* i 1969. 'Inter' betyder 'mellem', og intertekstualitet er på den måde udtryk for teksters mellemliggende. Kristeva mener, at litterære tekster hovedsageligt refererer til andre tekster frem for til den virkelighed, der er uden for teksterne. Tekster taler med hinanden.

Litteraturteoretisk betegner intertekstualitet det, at tekstelemen-

ter flyttes fra én tekst til en anden – at der altid er en anden tekst nedenunder den tekst, man læser. Intertekstualitet kan omfatte fx citater, parodier, henvisninger, allusioner, referencer, forvrængninger. Intertekster er de oprindelige tekster, som den nye tekst henter råstof fra, og det spændende er, hvad der sker med betydningen af tekstelementerne, når de flyttes fra én tekst til en anden. Det handler altså om, at eleverne kan udføre en art litterær arkæologi, hvor de finder nogle af den nye teksts oprindelige intertekster og fx overvejer begrundelsen for, at disse intertekster er indskrevet i den nye tekst: Anviser de en bestemt læsestrategi, er de vejledende eller vildledende?

I *Trælår* er der mange intertekstuelle referencer. I den lange indledende remse i "Blære Christoffers dødsdømte Championeracykel" ("Sandras *Hallo Kitty*-pennalhus. / Rasmus' *Manchester United*-hue. Esbens *Select*-fodbold. Vickis *Dolce & Gabbana*-handsker. Mikes Nokia-mobil. / Bjørns *Nintendo*-spil. Daniellas *Mulberry*-taske. Alle hører de til i de henrettedes rækker. Alle er de nu krabbeæde. Fanget, dømt og henrettet af *Bøddelbrødrene*."). anes fx referencerne til Janne Tellers bunke af betydning i *Intet*. Hvad er det, der har betydning i livet? Er det et "Paul Smith-halstørklæde" (s. 11), "en sodavand og 100 kroner" (s. 16), eller er det større og vigtigere ting? Det er spørgsmålet om, hvilke værdier der knytter sig til tilværelsen.

Eksistentielle spørgsmål. Hvad er vigtigst i livet? Som i *Intet*, hvor betydning tematiseres i gådefulde sproglige gradbøjninger som fx "Ikke noget. Ingenting. Intet." (Teller, 2000, s. 22), således tematiseres onskabsfuldheden i *Trælår* i lignende sproglige gradbøjninger, fx i "Krigerne": "Tortur, torturere, torturerest" (s. 189). Udover det legende, ironiske og finurligt fine peger gradbøjningen i "Krigerne" tilmed på et væsentligt spørgsmål: Kan tortur gradbøjes? I "Krigerne" er der endvidere en intertekstuel reference til Christian Winthers *Flugten til Amerika*: Den

bandekrig, der lægges op til, kommer aldrig i gang, fordi drenge vender næsen hjemad, da deres maver begynder at knurre: ”Storebror rejste sig også, og så traskede de hjemad, ømme i lemmerne, øre i hovedet af sult og med sviende øjenæbler efter at have holdt udkig hele dagen.” (s. 193). Også i *Flugten til Amerika* er det den nærværende sult, der stopper legen; her i skikkelse af ”den moderligt myndige Stemme” – sagosuppen er klar.

Den måske mest raffinerede og gennemførte intertekstuelle reference i *Trælår* er til Franz Kafkas notorisk berømte novelle *Forvandlingen*. Kompositorisk følger Wung-Sungs forvandlingsnovelle fuldstændigt Kafkas (den første side hos Wung-Sung er opbygget stort set identisk med den første side hos Kafka). Som det er tilfældet med Gregor Samsa i Kafkas fortælling, vågner Viktor Jensen i Wung-Sungs fortælling op, kigger på sin krop, kigger rundt i sit værelse, vender blikket mod vinduet. Men i modsætning til Gregor Samsa, der er blevet forvandlet til en art kryb, er Viktor Jensen blevet forvandlet til et muskelbundet med svulmende triceps og biceps, en veludviklet brystmuskulatur og en skarpskåren sixpack (som Peter Parker i Sam Raimis filmatisering af *Spiderman*). Viktor er ikke blevet til et kryb, snarere tværtimod. Han er blevet denne verdens naturlige centrum, hvor alt, hvad der foregår, er ”én stor hyldest til ham”. En grotesk opdatering af forvandlingsmotivet.

Af andre intertekstuelle referencer skal det nævnes, at ”Blære Christoffers dødsdømte Champione-racercykel” er Wung-Sungs opdatering af Otto Gelsteds digt ”Reklameskibet”, og novellen ”Krigerne” tager sit afsæt i maleriet på omslaget af Marie Bancks.

Der er desuden adskillige intertekstuelle referencer til film- og tv-mediet. I ”Ædepigen” tvinger de to drenge, Asger og Jesper, plejesøsteren Nina til at æde karameller og tyggegummi

med papir, en appelsin med skræl, en tube remoulade, en håndfuld jord og en tot græs, en død regnorm, en limstift, et pennalhus og til sidst ”en vaskeægte hundelort”. Det kan betragtes som en intertekstuel hilsen til Bille Augusts filmatisering af Bjarne Reuters *Zappa*, hvor Steen i en legendarisk scene tvinger Mulle til at æde en skovsnegl – ”Du vil jo gerne være med i hulen, ikk’ Mulle?”.

I ”O.K. Marstal” er scenen en ironiserende parafrase over westerngenren, i ”Cille og Bjarke” er det historier om fx Bonnie & Clyde eller Mickey & Mallory fra Oliver Stones *Natural Born Killers*, der ligger som vandmærke under fortællingen. En mere eksplicit og gennemgående intertekstuel reference til tv findes i ”At gøre sit bedste slår ingen mand af hesten”, hvor der i teksten direkte henvises til *Det lille hus på prærien*: ”Der kom den ene dødsyge udsendelse efter den anden, men de bliver liggende trodsige og ubevægelige. Nu sendte de oven i købet et afsnit af *Det lille hus på prærien* og selv da fortrak ingen af drengene en mine.” (s. 27). De to ualmindeligt dovne drenge, der ser, hvad der kommer, da ingen af dem gider lede efter fjernbetjeningen, bliver helt opslugt af *Det lille hus på prærien*, og da tårerne er tørret af kinderne, sætter de i gang og får styr på hjemmet, der hidtil har været den rene svinesti efter for mange dage uden voksent opsyn.

I alle novellerne er der et brud – et litterært trælår – der giver dem en uventet drejning. I denne bliver de to dovendrenge rene Charles Ingalls-kloninger. Novellen slutter: ”Det stod klart for drengene: De havde forvandlet deres pund. De havde løftet den tunge arv fra Charles Ingalls. Den natur, manden med løvemanken og den lyserøde undertrøje var begyndt på at tæmme, var det lykkedes dem endegyldigt at dressere: Græsplænen lå som en golfbane.” De intertekstuelle referencer er ikke altid tydelige og afhænger meget af læserens erfaringer og

litterære bagage. Hvis eleverne kender *Det lille hus på prærien* kan de umiddelbart finde forbindelsen til den hårdtarbejdende, nøjsomme familie, der ser det som deres opgave at være der for hinanden som familie. De er en familie, der med et ordsprog *yder, før de nyder*.

Også titlen på novellen fremstår som et ordsprog, men som en humoristisk og i sig selv intertekstuel reference til det oprindelige ordsprog. Ordsprog er talemåder, hvis centrale elementer er påstand og visdom. De fremsætter en skråsikker påstand om eksempelvis tings rette sammenhæng, de videregiver leveregler eller erfaringer. Et ordsprog er kort og indeholder en visdom. Eksempler på ordsprog er: "Uden mad og drikke, dur helten ikke" eller "En fugl i hånden er bedre end ti på taget". Det gælder for ordsprog som for eksempel vandrehistorier, at deres ophav er ukendt. Det ordsprog, som novellen står i forbindelse med, er ordsproget: "Lige ved og næsten, slår ingen man af hesten". I denne novelle er det ændret til: "at gøre sit bedste slår ingen mand af hesten". Betydningen af det oprindelige ordsprog er, at det ikke er nok at være lige ved. Man skal hele vejen. Betydningen af Wung-Sungs variant er vel nærmest den modsatte: Selv hvis man gør sit bedste, er det ikke godt. Faktisk kan det vise sig, at det at gøre sit bedste, gør det hele endnu værre. For det havde vel været bedre, at drengene var blevet inde på sofaen, end at "ikke ét strå ragede op" fra græsplænen, når nu Vorte-Morten er begravet i den, så kun hans hoved stikker op.

Intertekstualitetsjagt

- "Fuld forvandling" er en forvandlingshistorie, der står i bundløs gæld til Franz Kafkas "Forvandlingen". Hvilke andre forvandlingshistorie findes der, og på hvilken

måde står de i forhold til forvandlingshistorien i *Trælår?*

- I novellen "Under overfladen" er der mange referencer til andre tekster: "Alea jacta est", "Dr. Livingstone, formoder jeg", "Man har et standpunkt, til man tager et nyt", "Elvis har forladt bygningen", "Beam me up". Prøv at google citaterne. Hvorfor tror du, de er medtaget i novellen?
- I "Under overfladen" er der under kapitelnummeret en parentes, hvor der står "Den store hvide hval II". Hvad er det en reference til, og hvordan er samspillet mellem titlen på kapitlet og kapitlets undertitel?
- Vælg to noveller, og find deres intertekstuelle referencer.

Et klassisk eksempel på tekster, der står i et intertekstuel forhold til hinanden er: H.C. Andersens *Den Grimme Ælling*, Henrik Pontoppidans *Ørneflugt*, Villy Sørensens *Ægget* og Poul Borums *Gåsefabel*.

Originalitet eller plagiat?

"Ædepigen" indgår også i Jesper Wung-Sungs roman fra 2006: *Lidt berømt og meget berygtet*. Diskuter i klassen med udgangspunkt i de to versioner af "Ædepigen" – altså dels som selvstændig novelle, dels som et uddrag fra en længere roman – originalitet og plagiat. Hvornår kan man tale om en intertekstuel reference, og hvornår er det bare plagiat? Og er det noget andet, når det er ens egne tekster, der genbruges, end hvis det er andres? Hvor går grænsen mellem intertekstualitet og plagiat?

Diskussionen vil være med til at skærpe elevernes forståelse af litteraritet, kunst, vurderingskriterier m.m.

Paratekstualitet

Det er Gerard Genette selv, der anvender begrebet *paratekst* første gang. Det gør han i *Introduction à l'architexte* i 1979. 'Para' betyder 'ved siden af' eller 'i tillæg til'. Paratekstualitet er på den måde udtryk for, at man får noget i tillæg til den egentlige tekst. Mange steder i skolen arbejdes der med elevernes forståelse. Paratekstbegrebet er en måde at kvalificere dette arbejde på, fordi parateksten er det første, man som læser støder på. Det kan fx være titel, undertitel, kapiteloverskrifter, forord, efterskrift, motto, illustrationer, smudsomslag, indbinding, typografi, papirkvalitet – alt det, der findes i tillæg til selve teksten. Genette kalder denne del af parateksten for *periteksten*. Men det kan også være materiale, der er helt uden for bogen, men som alligevel er en del af den, fx anmeldelser, internetsider, interviews, brevvekslinger. Genette kalder denne del af parateksten for *epiteksten*. Det paratekstuelle hører med til teksten uden at høre med til fiktionen. Alligevel findes der netop her en mulighed for åbning af teksten, som ofte ikke udnyttes. Parateksten kan nemlig betragtes som et første fælles mødested for forfatteren, teksten og læseren.

I *Trælår* får vi fx at vide på forsiden, at det er en novellesamling. Det anviser en bestemt læsestrategi: Vi ved, at vi ikke skal læse den som en digtsamling eller som en roman. På bagsiden får vi at vide, at der er i alt 20 af disse noveller, og vi får også udstykket en tematisk ramme: Det er "Barndomserindringer. Ungdomshistorier. Pubertetsfortællinger". Hvad betyder det for vores indgang til selve fiktionen? Hvad signalerer forsideillustrationen? Én, der holder en stor kølle i hånden, mens en anden holder sig for skridtet – potens eller impotens? Hvad

symboliserer de gennemgående gule og røde farver? På forsiden finder vi også novellesamlingens titel: *Trælår*. Hvad betyder titlen, og hvilken læsning ansporer den til? 'Trælår' er en populærbetegnelse for en muskelskade i låret, som medfører en blødning i eller omkring musklen (på fagsprog kaldes det lårkontusion). Et kraftigt spark eller stød mod låret betegnes ofte som et trælår. Titlen kan betragtes som et symbol på den vedvarende og svindende smerte, der findes som grundmotiv i hele novellesamlingen. Det er en smerte, der kommer pludseligt og med stor kraft. Som den gør i novellerne. Alle 20 noveller begynder *in medias res* i et genkendeligt og realistisk miljø. Men med pludselighed og stor kraft rammer det uventede og smertefulde: Læseren får – et trælår.

Det kan ofte være vanskeligt at afgrænse det paratekstuelle fra det fiktionelle. I *Trælår* udnyttes dette til at skabe en raffineret rammefortælling. Titlen på novellesamlingen findes som grundmotiv i samtlige noveller, men i den sidste linje i den afsluttende novelle, "Cliffhanger", ekspliciteres forbindelsen til titlen: "Men dette slutter med, at autocamperen rammer bjerget hårdt over knæet." (s. 218). Endnu et trælår.

Paratekstualitetsjagt:

- Kig grundigt på forsideillustrationen. Hvordan stemmer illustrationen overens med indholdet af novellesamlingen? Refererer den til en bestemt novelle?
- Hvorfor er det historien om Vorte-Morten, der er medtaget på bagsideteksten og dermed fremhævet frem for de øvrige noveller?
- Stemmer bagsideteksten overens med indholdet? Synes du, det handler om barndomserindringer, ungdomshistorier og pubertetsfortællinger?

- Hvorfor er ordet 'og' erstattet med tegnet '&' i "Æde-pigen"?
- Hvorfor står ordet 'slår' på den måde, det gør i overskriften på novellen "At gøre sit bedste slår ingen mand af hesten"?
- Hvorfor ser overskrifterne på de forskellige kapitler ud, som de gør?
- Hvad kan du finde om novellesamlingen på nettet, og hvilken betydning har det for din forståelse af *Trælår*?

Metatekstualitet

Det er den amerikanske forfatter og filosofiprofessor William Howard Gass, der anvender begrebet *metafiktion* første gang. Det gør han i *Fiction and the Figures of Life* i 1970. 'Meta' betyder 'udover' i betydningen 'niveauet over'. Metatekstualitet er på den måde udtryk for, at fiktionstekster kan hæve sig et niveau op og tematisere sin egen fikcionalitet. En metafiktiv tekst gør opmærksom på, at det, den fortæller, ikke er virkeligt, men netop fiktivt. Man kan også sige, at metafiktion er konstrueret omkring et logisk paradoks i lighed med løgnerparadokset (en løgner, der siger, han lyver, taler sandt), forstået på den måde, at den metafiktive tekst siger, at det er en kendsgerning, at den er fiktion. Det, at fiktion er fiktion, bliver på den måde ikke holdt skjult, men tværtimod fremvist, udstillet og demonstreret. De metafiktive træk i teksten vil derfor påpege over for læseren, at fiktionen er fiktion og dermed eliminere læserillusionen. Metatekstuelle træk i teksten gør, at læseren tvinges til at reflektere over, hvad det er, der bliver fortalt, fordi det bliver fortalt, at det bliver fortalt, og på den måde er en undersøgelse af de metatekstuelle træk en undersøgelse af forholdet mellem fiktionens verden og virkelighedens verden.

I *Trælår* kommer de metafiktive træk fx til udtryk i "Cliff-hanger", hvor der står følgende: "Vi ved ikke, hvad der sker i næste afsnit." Vi bliver gjort opmærksom på, at det, vi sidder med, er en bog, der er inddelt i forskellige afsnit. Det er fortællingen selv, der gør læseren opmærksom på det. Dermed fremviser den sig selv som en fortælling. Den kendsgerning, at man som læser dertil må bladre forgæves efter næste afsnit, fordi afsnittet er samlingens sidste, gør tilmed bruddet på læserillusionen særligt raffineret.

Metatekstualitetsjagt

- Hvilke metafiktive træk kan du få øje på i *Trælår*?
- Hvad betyder det for læsningen, at der er metafiktive træk?
- Hvordan påvirker det læsningen, at flere af novellerne balancerer i feltet mellem det realistiske og meget virkelighedsnære og mere eller mindre bizarre og absurde fantasiuniverser?

Et eksempel på et metafiktivt træk i børnelitteraturen findes i det kapitel, der hedder "En lille herregård" i Selma Lagerlöfs *Nils Holgersens vidunderlige rejse gennem Sverige* (kapitel 49), hvor forfatteren går ind i sin egen fiktive verden og møder sin opdigtede hovedperson. Med sine mange referencer til velkendte eventyr er filmen *Shrek* et godt eksempel på brug af metafiktion og intertekstualitet.

Arketekstualitet

Det er den franske litteraturprofessor Louis Marin, der anvender begrebet *arketekst* første gang. Det gør han i et bidrag til

Claude Chabrols *Le Récit évangélique* i 1974. Genette overtager senere begrebet og udfolder det i *Palimpseste*. 'Arke' kommer af 'arki' og betegner 'en højere grad', noget 'første'.

Arketekstualitet er på den måde noget oprindeligt forstået som samtlige generelle typer af diskurser, fremstillingsformer og litterære genrer, som den specifikke tekst tilhører. Arketekstualitet er den mest abstrakte og implicite af Genettes fem tekstualiteter. Arketekstualiteten er tavs og kommer oftest til udtryk paratekstuel. Fx i *Trælår*, hvor det nederst på forsiden fremgår, at det er noveller, der er tale om.

Arketekstualitetsjagt

- Hvad er det for en genretradition, *Trælår* indskrives sig i?
- Hvilke andre noveller kender du, som kan åbne for en forståelse af *Trælår*?
- I 18 af de i alt 20 novelle er synsvinklen placeret hos en dreng. Hvad er det for en fremstillingsform, der er tale om?
- Hvilke andre tekster kender du, hvor synsvinklen er placeret hos en dreng, og på hvilken måde indskrives *Trælår* sig i den måde at fremstille et drengunivers på?

Hypertekstualitet

Det er den hollandske kulturanalytiker og litteraturprofessor Mieke Bal, der anvender begrebet *hypotekst* første gang. Det gør hun *Poetics Today* i 1981. Genette anvender begrebet i *Palimpseste* i en sammensætning med begrebet *hypertekst*. Genette definerer hyperteksten som de relationer, der forener en ny tekst, som Genette kalder *hyperteksten*, med en ældre tekst, som Genette kalder *hypoteksten*. Genette taler om, at hypertek-

sten er afledt af hypoteksten, og at denne afledning kan være af deskriptiv eller intellektuel karakter. Kernen i begrebet om hypertekstualitet er, at hyperteksten aldrig omtaler hypoteksten eksplicit, men at hyperteksten ikke kunne eksistere, hvis ikke hypoteksten havde eksisteret. Som eksempel nævner Genette James Joyces *Ulysses*, som aldrig omtaler Homers *Odysseen*, men som ikke kunne eksistere, hvis ikke det havde været for netop *Odysseen*. I forbindelse med *Trælår* kunne et bud være, at den ikke kunne være blevet til uden Villy Sørensens *Sære historier* – prøv fx at sammenligne Wung-Sungs "At gøre sit bedste slår ingen mand af hesten" med Villy Sørensens *Blot en drengestreg*.

Hypertekstualitetsjagt

- *Trælår* omtaler ikke eksplicit andre tekster, men er der tekster, som *Trælår* hviler på i et omfang, der gør, at du mener, at *Trælår* ikke kunne være blevet til foruden disse tekster?

Et eksempel på en børnelitterær klassiker, hvor man kan overveje forbindelsen mellem hypertekst og hypotekst kunne være Astrid Lindgrens *Ronja Røverdatter*, der handler om to klaner, Mattisrøverne og Borkarøverne, der bekriger hinanden, samtidig med at børnene fra de to klaner, Ronja og Birk, forelsker sig i hinanden. Hypoteksten til *Ronja Røverdatter* – den tekst, som *Ronja Røverdatter* er podet på – ville i den forbindelse være William Shakespeares *Romeo og Julie*, hvor klanerne Montague og Capulet bekriger hinanden, samtidig med at børnene fra de to klaner, Romeo og Julie, forelsker sig i hinanden.

Trælår i undervisningen

Trælår er som allerede beskrevet en kompleks novellesamling, som det vil være oplagt at arbejde med i de ældste klasser. Ved at anvende Genettes teori lægger arbejdet med *Trælår* op til at give eleverne en fornemmelse for brugen af litterære virkemidler og for, hvordan tekster (de skrevne såvel som de elektroniske og mundtlige) er i dialog med hinanden. Da teksterne ofte er udgangspunkt for det litterære arbejde i skolerne, har vi med denne litteraturguide valgt at lade teorien dominere, så eleverne får en forståelse for, at der er forskellige teoretiske tilgange til litteraturarbejdet, og at udbyttet afhænger af den valgte metode. I de følgende elevopgaver kombineres teorien med en mere gængs litteraturanalyse.

Elevopgaver

- Læs en af novellerne.
- Lav et kort resume af novellen.
- Hvilke novellekarakteristika har novellen?
- På hvilken måde bryder novellen med sin genre?
- Karakteriser hovedpersonen. Udvikler han/hun sig, eller er der tale om status quo?
- Hvilken begivenhed er novellens omdrejningspunkt?
- Hvad signalerer titlen? Er den velvalgt?
- Hvilke intertekstuelle-, paratekstuelle-, metafikitive-, artekstuelle- og hypertekstuelle træk finder du i novellen?
- Hvilke fortælle tekniske greb – synsvinkel, sammenligninger, billedsprog etc. – anvendes der i novellen?
- Kan du pege på, hvad intentionen med novellen er, og kan du bagefter pege på en helt anden intention?
- Hvad er novellens ”trælår”?

Læs ”Ensom planet”, og skriv videre på den, hvordan går det fortælleren på hans videre færd alene? Og hvad med Henriette? Hvad er der i pakken? Bliver den opdaget?

Da novellerne i *Trælår* er flertydige, kan det være en god idé at indlede arbejdet med en enkel litteratsamtale. Inden læsningen kan man tale med eleverne om, hvilke forventninger de har til samlingen ud fra omslagsillustrationen og bagsideteksten. Lad dem notere deres forventninger. Pointerne fra den fælles samtale om forventninger noteres og gemmes til senere brug. Efter den indledende snak bør eleverne læse en udvalgt novelle. Tal om novellen i fællesskab. Samtalen kan tage udgangspunkt i følgende spørgsmål:

- Var der noget, du kunne lide ved novellen?
- Var der noget, du ikke kunne lide?
- Var der noget, der undrede dig?
- Var der mønstre, du lagde mærke til, eller var der noget, der mindede dig om andre tekster (bøger eller film)?

Efter denne indledning kan samtalen fortsætte med udgangspunkt i følgende spørgsmål:

- Hvad siger teksten (indhold/tema)?
- Hvordan siger den det (æstetik/formsprog)?
- Hvorfor tænker du om den, som du gør (litterær oplevelse/erfaring)?

Spørgsmålene kan fremstå simple og banale, men det kan være en god indgang til novellen og en enkel måde at få åbnet den på. Efter litteratursamtalen bør novellen genlæses og denne gang med udgangspunkt i novellegenrens karakteristika og i Genettes tekstualiteter. Sammenlign afslutningsvis de to læsninger, og lad det være udgangspunkt for en samtale om tekstlæsning og fortolkning. De to læsninger vil være en måde, hvorpå det illustreres for eleverne, hvordan tolkningen afspejles af metoden, og at der er flere måder at gribe tekstarbejdet an på, og at de skitserede metoder både kan være en hjælp og en spændetrøje.

Den tilgang, der har været præsenteret til Jesper Wung-Sungs *Trælår*, er naturligvis blot én blandt mange anvendelige tilgange. Tilgangen kan suppleres med andre, ligesom den kan være et supplement til andre tilgange. Det vil ofte være hensigtsmæssigt at benytte forskellige tilgange til en litterær tekst for at få flertydigheden og mangfoldigheden frem. Indfaldsvinklen til litteraturanalyse kan være udtryk for henholdsvis et eksklusivt eller et inklusivt litteratursyn, og selvom det umiddelbart lyder mest interessant at være eksklusiv, så vil et inklusivt litteratursyn på mange måder være at foretrække. Det eksklusive litteratursyn rendyrker én tilgang og ekskluderer dermed andre tilgange, det inklusive litteratursyn benytter flere forskellige tilgange og inkluderer dermed andre tilgange.

Det er i den forbindelse vigtigt at være opmærksom på, hvilken litteraturlitgang man vælger, og være bevidst om, hvorfor man vælger den. Være opmærksom og bevidst om tilgangens styrker og svagheder. En svaghed i Gerard Genettes tilgang kunne fx være, at man ved at betragte transtekstualiteten forsømmer selve teksten. Eller det, man kan kalde ”tekstens hemmelighed”. Man læser teksten med henblik på at finde noget, der på mange måder findes uden for teksten selv. Det er en

svaghed, når litteraturanalyse på mange måder handler om at være tekstnær. Det er også en svaghed, at tilgangen kræver en ret stort belæsthed og/eller kulturel dannelse, som mange ikke har. Man kunne også indvende, at ved udelukkende at kigge på den måde, tekster står i forbindelse med andre tekster på, lærer eleverne, at alle tekster ligner hinanden – dermed kan de jo blot nøjes med at læse én tekst, og dermed franarres eleverne litteraturens dannelsespotentialer.

Få adgang til nyheder og tilbud fra Høst&Søn:
Tilmeld dig vores elektroniske nyhedsbrev via hjemmesiden:
www.hoest.dk – under nyhedsbrev. Og følg med om nyt inden
for børnelitteraturen på vores blog: **http:laerervaerelset.dk**

På hjemmesiden kan du på 'Lærerværelset' finde litteraturguider til følgende bøger:

Ronnie Andersen: **Date med en engel** af Inger Lise Lund

Ina Brunh, David Meinke og Caroline Ørsum. **Genstart**-serien af Sofia Esmann

Neil Gaiman: **Coraline. Graphic Novel** af Karen Lise Søndergaard Brandt

Bent Haller: **Knut og køter** af Ingelise Moos og Karen Vilhelmsen

Bent Haller & Lars Vegas Nielsen: **Grænsebørn** af Ingelise Moos og Karen Vilhelmsen

Kamilla Hega Holst: **Metilies underjordiske rejse** af Karen Lise Søndergaard Brandt

Oskar K. og Dorte Karrebæk: **Idiot!** af Karen Lise Søndergaard Brandt

Anita Krumbach: **Et mærkeligt skib** af Sofia Esmann

Peter Mouritzen & Søren Jessen: **Danser med djævle** af Ingelise Moos og Karen Vilhelmsen

Peter Mouritzen: **Hekseringe – historier om det usynlige** af Ingelise Moos og Karen Vilhelmsen

Dorthe de Neergaard & Els Cools: **To ting man aldrig kan vide** af Ingelise Moos og Karen Vilhelmsen

Jesper Wung-Sung: **Trælår** af Martin Blok Johansen og Anette Øster

Martin Blok Johansen og Anette Øster har udarbejdet denne litteraturguide til Jesper Wung-Sungs novellsamling *Trældår*. I guiden introduceres Genettes teori om transtekstualitet som metode til læsning og analyse af novellerne.

Novellerne er en række af Barndomserindringer. Ungdomshistorier. Pubertetsfortællinger. Tyve noveller – fra den lille dreng alene hjemme til den rygsækrejsende teenager ude i verden – der kredser om opvækst og ungdom. Om den første forelskelse og den første bajer. Om den første kærestesorg og de første tømmermænd. Om første gang man ser en pige æde et helt pennalhus. Om det hurtige hug og den sviende smerte.

Denne og andre litteraturguider kan downloades gratis på <http://hoest.dk/laerervaelset.aspx>

Høst & Søn

